

Π5.2.4 Σύνταξη Ενιαίου Επιμορφωτικού Υλικού

MIS 5035543: «ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ»

Γνωστικό Πεδίο: **ΙΣΤΟΡΙΑ**

Γνωστικό Αντικείμενο: Θεωρία

Δομή Διδακτικού Σεναρίου Ιστορίας Γ' Γενικού Λυκείου, Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών

1. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Τίτλος διδακτικού σεναρίου: Μεθοδολογία επεξεργασίας των πηγών στη διδακτική πράξη (ένταξη στο ιστορικό πλαίσιο, κειμενική, διακειμενική προσέγγιση, σύνθεση κειμένου, προφορικού ή γραπτού)

Δημιουργός/οί: Τάσος Χατζηαναστασίου

Βαθμίδα – Τάξη: Γ' Γενικού Λυκείου, Ομάδα Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών

Εμπλεκόμενες γνωστικές περιοχές και συμβατότητα με ΠΣ

Ιστορία – Το εργαστήρι της Ιστορίας, η επιστήμη της Ιστορίας, θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις, Η μέθοδος του Ιστορικού: ανασκάπτοντας και ερμηνεύοντας το παρελθόν – Το δημιουργικό εργαστήρι του Ιστορικού

- Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα όπως αναφέρονται στο ΠΣ

Να περιγράφουν το γεγονός που παρουσιάζεται στην πηγή (τι, ποιος, πού, πότε, πώς, ποια αποτελέσματα είχε). -Να οργανώνουν τη μεθοδολογία κατανόησης μιας πηγής (ερμηνεία κινήτρων, προθέσεων, επιδιώξεων των ιστορικών υποκειμένων και εξήγηση του γεγονότος: εντοπισμός αιτίων που το

δημιούργησαν/προκάλεσαν, που το έκαναν ιστορικά αναγκαίο). -Να εντοπίζουν τις διαφορές στην οπτική με την οποία καταγράφεται, παρουσιάζεται ή ερμηνεύεται ένα ιστορικό γεγονός ή φαινόμενο.

- Σχέση με άλλες θεματικές ενότητες ή/και θεματικά πεδία του γνωστικού

Οργανική σύνδεση και συνέχεια της ενότητας: «Πηγές της Ιστορίας»

Χρονική διάρκεια: 2 ώρες

2. ΣΚΕΠΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟΥ– ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ/ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Το σκεπτικό αφορά τη γνωριμία και εξοικείωση των μαθητών με την κριτική επεξεργασία των πηγών. Μετά τον εντοπισμό, την αναγνώριση και την ταξινόμηση μιας πηγής σε άμεση και έμμεση, έρχεται η στιγμή της αξιοποίησής της μέσω της άντλησης της ιστορικής πληροφορίας. Για τον σκοπό αυτό έχει μεγάλη σημασία η διατύπωση των κατάλληλων ερωτημάτων και η προσπάθεια να δοθούν απαντήσεις από την πηγή και τις ενδείξεις της πηγής. Επιδιώκεται επομένως η πρωτογενής έστω ανάπτυξη δεξιοτήτων και η εφαρμογή μεθόδων που επιτρέπουν την κριτική αξιολόγηση της εγκυρότητας μιας πηγής. Επίσης, ενδιαφέρει η κατανόηση της ιστορικής μεθόδου προκειμένου να μπορούν ως αναγνώστες ιστορικών έργων να αναγνωρίζουν και να αξιολογούν τη χρήση πηγών από την πλευρά του ιστορικού και να μπορούν να κρίνουν το έργο του.

3. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΘΥΜΗΤΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

- Κατανόηση κειμένου
- Εμπειρία στην επισήμανση της ιστορικής πληροφορίας σε μία πηγή
- Γνώση των ειδών των πηγών

4. ΣΚΟΠΟΣ ΣΕΝΑΡΙΟΥ - ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ο σκοπός του σεναρίου είναι να εισαγάγει τους μαθητές στην πιο συναρπαστική φάση της ιστορικής έρευνας: αυτήν της επεξεργασίας και αποδελτίωσης μιας πηγής. Επιδιώκονται η γνώση της μεθόδου και η δυνατότητα κριτικής προσέγγισης των πηγών.

5 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΗ ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

Εργαστηριακή (πιθανότατα σε σχήμα «π» ή σε ομάδες θρανίων) οργάνωση της τάξης, Χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή, προτζέκτορα και οθόνης, διανομή φωτοτυπιών.

6. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ανάκληση προηγούμενων γνώσεων, διερευνητική μέθοδος)
Εμπέδωση/αξιολόγηση με πρακτική εξάσκηση στην επεξεργασία πηγών

7. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ

1^η διδακτική ώρα

1. Ανάκληση προηγούμενων γνώσεων: (10 λεπτά)

Ενδεικτικές ερωτήσεις: τι προσέχουμε σε μία πηγή; Ποιες είναι οι ενδείξεις μιας πηγής, ενός εγγράφου, μιας επιστολής που πρέπει να λάβουμε υπόψη μας; Πώς διακρίνουμε τις πρωτογενείς και τις δευτερογενείς πηγές, τις άμεσες από τις έμμεσες;

2. Χωρισμός σε ομάδες και διανομή μιας πηγής για τη διατύπωση ερωτημάτων (15 λεπτά)

«Ακόμη πρέπει να σας τονίσω πως η θέση του ΒΕΚ [Βουλγαρικό Εργατικό (Κομμουνιστικό) Κόμμα] δεν ήταν πλήρως ξεκαθαρισμένη για το εθνικό ζήτημα στις εδώ περιοχές. Αυτοί μαζί με τους Σέρβους μελετούσαν το ζήτημα της αυτονομίας της Μακεδονίας όλης. Εμείς τους τονίσαμε τη θέση του ΚΚΕ για το εθνικό ζήτημα κι έμειναν σύμφωνοι καθ' όλα. Έγινε συνάντηση Σέρβων και Βούλγαρων Μακεδόνων παρτιζάνων και κάλεσαν και εμάς μέσω της Περ. Επιτ. Σερρών σε κάποια χωριά στα Σέρβια. Εγώ το απέκλεισα χωρίς να ξέρω τι θέλουν. Η ΠΕΣ έστειλε ένα δικό της για να δει τι θέλουν. Ο Τέμπο είχε φύγει και ένας Σέρβος ρώτησε ποια είναι η θέση του ΚΚΕ για τη δημιουργία αυτόνομης Μακεδονίας. Όταν άκουσε τη θέση του ΚΚΕ άρχισε να λέει: «οπορτουνισμός, οπορτουνισμός». Από δω σ. φαίνεται πως οι συν. Σέρβοι και Βούλγαροι ακόμα έχουν μεσάνυχτα για την κατάσταση στην Ελληνική Μακεδονία και τη θέση του ΚΚΕ. Εμείς βέβαια σύντροφε σ' ένα τέτοιο λάθος καμιά φορά δεν πρόκειται να πέσουμε. Αυτά σχετικά με το ζήτημα αυτό».

(Πέτρος)

Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας, Αρχείο ΚΚΕ, Φάκελος 23, κουτί 416, φ23/9/20, σ. 4

Δημοσιεύεται στο βιβλίο του Τάσου Χατζηαναστασίου: «Αντάρτες και Καπετάνιοι, η Εθνική Αντίσταση κατά της βουλγαρικής κατοχής της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης, 1942-1944, γ' έκδοση, Θεσσαλονίκη 2017

Ενδεικτικά ερωτήματα

A. Ως προς το είδος, τη μορφή και την ταύτιση της πηγής

- Σε τι μορφή φαντάζεστε ότι βρίσκεται αυτή η πηγή; (χειρόγραφο, δακτυλογραφημένο, σε τι υλικό κτλ)
- Σε ποια κατηγορία πηγών θα κατατάσσαμε το απόσπασμα;
- Μοιάζει με επιστολή;
- Είναι άμεση ή έμμεση πηγή; (είδος πηγής)
- Ποιος είναι ο αποστολέας και ποιος ο παραλήπτης; (πρόσωπα/ποιοι)
- Ποιος μπορεί να είναι ο Πέτρος που υπογράφει το έγγραφο;
- Πότε θα χρονολογούσαμε το έγγραφο; (χρόνος)
- Σε ποια περιοχή αναφέρεται το έγγραφο; (τόπος)

B. Ως προς το περιεχόμενο

- Ποιος είναι ο αναφερόμενος ως Τέμπο;
- Τι σημαίνουν οι συντομογραφίες σ. και συν.;
- Σε ποιο ιστορικό ζήτημα αναφέρεται η πηγή; Ποιον ειδικευμένο ερευνητή αφορά;
- Τι πληροφορίες αντλούμε σε σχέση με το ιστορικό αυτό ζήτημα;
- Τι πρέπει να έχουμε μελετήσει για να μπορέσουμε να αξιοποιήσουμε την πηγή;
- Μπορούμε να θεωρήσουμε αξιόπιστα τα στοιχεία της πηγής και με ποια κριτήρια ;

Γ. Ως προς την τύχη του εγγράφου

- Πώς φαντάζεστε να έφτασε στον προορισμό του;
- Πώς γνωρίζουμε ότι έφτασε τελικά στον προορισμό του;
- Πώς πιστεύετε ότι σώθηκε;
- Πώς εντοπίστηκε από τον ιστορικό;

3. Ανακοίνωση ερωτημάτων και συζήτηση-αξιολόγηση (15 λεπτά)

2^η διδακτική ώρα

Δραστηριότητα είτε σε ομάδες, είτε σε ζευγάρια είτε ατομική

Βήμα 1^ο Δίνουμε την παρακάτω πηγή και ζητάμε να απαντηθούν οι ερωτήσεις που τη συνοδεύουν (10 λεπτά)

Πηγή

Ξενοδοχείο Dome (Κερύνεια), 20.7.1974

Η ζέστη ήταν αφόρητη. Είχαμε διαρκώς ανοιχτό το ραδιόφωνο. Το Β.Β.С. Εξακολουθούσε να μεταδίδει πως η Κερύνια είχε καταληφθεί από τους Τούρκους, ενώ ο δικός μας ραδιοσταθμός ανάμεσα στα εμβλήματα ανακοίνωνε νίκες. Ήμουν σίγουρη πως και οι δύο μετέδιδαν ψέματα και με μπούκωνε ο

Θυμός. Σκέφτηκα πως ο ιστορικός που θα καθόταν αύριο να γράψει την Ιστορία, 99% θα γελιόταν αν βασιζόταν στα επίσημα αυτά ανακοινωθέντα.

(Γυναίκα της Κερύνιας [ανώνυμη], πρόσφυγας στον τόπο μου, Θεσσαλονίκη 1975)

Ερωτήματα:

- Σε ποιο είδος μπορούμε να κατατάξουμε την πηγή μας;
- Ποια είναι η χρησιμότητα της πηγής;
- Με ποια κριτήρια θα αξιολογήσει ο ιστορικός τα επίσημα ανακοινωθέντα;
- Πού θα πρέπει να αναζητήσει πηγές για να διασταυρώσει τις πληροφορίες των ανακοινωθέντων και να καταλήξει στην ιστορική αλήθεια;

Βήμα 2^ο Παίρνουμε και αξιολογούμε τις απαντήσεις (5-10 λεπτά)

Βήμα 3^ο Δίνουμε κι άλλες πηγές για το ίδιο γεγονός για να γίνει διασταύρωση και ζητάμε να αξιολογήσουν τις πληροφορίες Οι μαθητές καλούνται

- Να κατατάξουν τις πηγές ανάλογα με το είδος τους
- Να αξιολογήσουν τις προθέσεις των συντακτών τους
- Να εξαγάγουν συμπεράσματα από τις πηγές που τους έχουμε παραθέσει
- Να αξιολογήσουν τη χρησιμότητα και αξιοπιστία των πηγών
- Να σχολιάσουν το περιεχόμενό τους

(20 λεπτά)

- «Εκείνο το πρωί κατέφθασαν βιαστικά στο Πέλαπαϊς δυο τεθωρακισμένα αυτοκίνητα της ειρηνευτικής δύναμης. Μέσα Εγγλέζοι ειρηνευτές. Ζήτησαν να δουν τις αρχές του χωριού ή και αντιπροσώπους. Η συμπεριφορά τους ωστόσο απίστευτα παράξενη, περίεργα συντονισμένη με τις ανακοινώσεις του «Μπι μπι σι». Ο δικηγόρος Γεώργιος Κάιζερ αναφέρει:

Πήγα εγώ με τον Ερρίκο Ιωάννου. Τους είδαμε, τους πληροφορήσαμε πως εδώ έχουμε 5.000 αμάχους, όλοι γυναικόπαιδα. Οι ειρηνευτές μας πληροφόρησαν πως η Κερύνεια είχε καταληφθεί από τους Τούρκους. Τίποτα άλλο δεν είχαν να μας πουν! Δεν τους πιστέψαμε, βλέπαμε την πόλη μας, είχαμε επαφή, κόσμος εξακολουθούσε να καταφθάνει, ξέραμε την κατάσταση, τη ζούσαμε...»

(Ανδρέας Κελέσις, Ζήσε Ελλάδα χωρίς εμάς, Ιστορικό μυθιστόρημα, Λευκωσία 2011)

Το πολεμικόν ανακοινωθέν

- Έκτακτον Πολεμικόν Ανακοινωθέν υπ' αρ. 16, 20 Ιουλίου 1974, 10 μ.μ.
- Ανακοινούται ότι εις Λεμεσόν ήρχισεν η παράδοσις των εκεί Τουρκοκυπρίων. Εις Πάφον κατελήφθη το ήμισυ της τουρκικής συνοικίας Μούτταλος ενώ ήρχισεν η παράδοσις της υπολοίπου συνοικίας. Εις Λάρνακα, ήρχισεν η παράδοσις των Τουρκοκυπρίων πόλεως Λάρνακος. Ανακοινούται ωσαύτως, ότι κατελήφθησαν τα τουρκικά χωρία Επηχώ, Ξερομονάστηρα, Πέτρα Διγενή, Μπέηκιογιου, επίκειται δε η κατάληψις του Τζάος. Παραλλήλως, άλλαι ημέτεραι δυνάμεις εισεχώρησαν εις μέγα βάθος εις τον θύλακα Λευκωσίας – Αγύρτας. Διά του παρόντος διαψεύδονται αψευδοθείσαι ειδήσεις υπό του διεξάγοντος ανθελληνικήν προπαγάνδαν βρετανικού ραδιοσταθμού του Μπι Μπι Σι*.
- Γνωστοποιείται, ότι ουδέν αναληθέστερον των όσων μετέδωσε το Μπι Μπι Σι, περί καταλήψεως της Κυρηνείας και τουρκικής αποβάσεως εις Λεμεσόν. Αι εν λόγω περιοχαί ελέγχονται πλήρως υπό των ημετέρων ενόπλων δυνάμεων.

Το σχόλιο του Ιστορικού:

- «Το ανακοινωθέν αναφέρεται στις χαλκευμένες ειδήσεις που μετέδωσε το BBC, εντελώς αδικαιολόγητες τόσο για το κύρος του σταθμού όσο και για τις ιδιαιτερότητες των τοπικών συνθηκών, σχετικά με την κατάληψη της Κερύνειας από τα τουρκικά στρατεύματα την 20^η Ιουλίου. Η «είδηση» του BBC επιβεβαιώθηκε, δυστυχώς, δυο μέρες αργότερα, στις 22 Ιουλίου.»

(Πέτρος Παπαπολυβίου, Τα Πολεμικά Ανακοινωθέντα του ΓΕΕΦ, 20 – 23 Ιουλίου 1974, Ιστολόγιο: Περί ιστορίας, <https://papapolyviou.com/2017/07/20/ta-polemika-anakoinothenta-tou-geef-20-23-iouliou-1974/>)

Ο Πέτρος Παπαπολυβίου είναι καθηγητής Νεότερης Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Κύπρου

- «23.7.1974

Έγινε συμφωνία κατάπαυσης του πυρός χτες το απόγευμα. Φαίνεται πως και τούτη τη φορά η Κερύνια πλήρωσε τα σπασμένα. Οι Τούρκοι άνοιξαν δυτικά, λίγο έξω από την πόλη, δίοδο δική τους, που πηγαίνει στο Τέμπλος – Άγιο Ιλαρίωνα –Λευκωσία. Ένας στρατηγός τους είπε στο ραδιόφωνο πως αυτό ήθελαν κι αυτό πέτυχαν. Με αγωνία περιμέναμε από στιγμή σε στιγμή να την καταλάβουν».

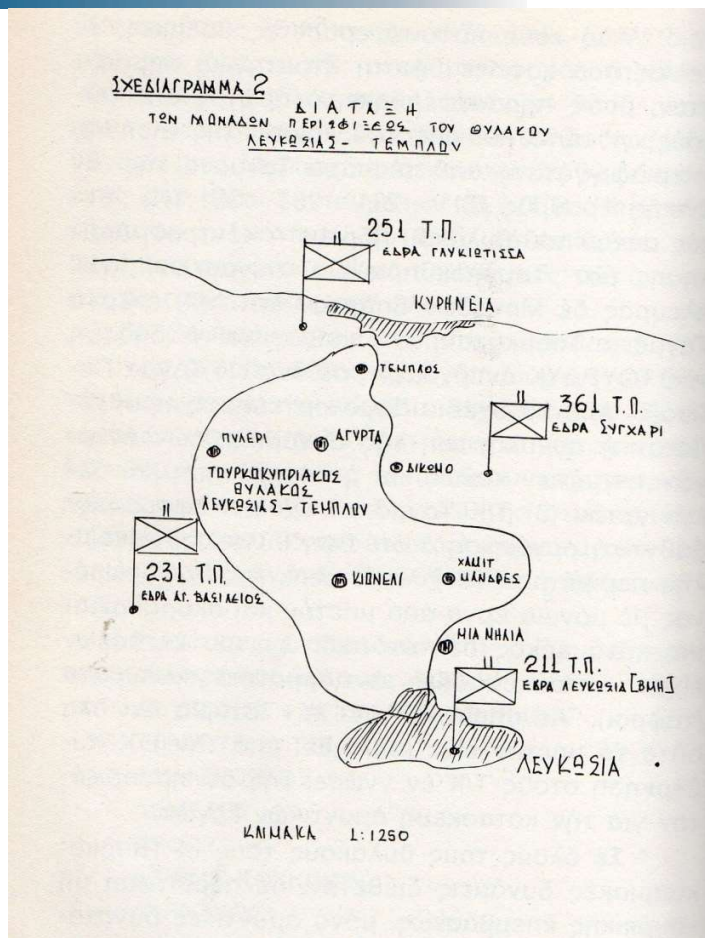
(Γυναίκα της Κερύνιας [ανώνυμη], πρόσφυγας στον τόπο μου, Θεσσαλονίκη 1975)

- «Το 251 Τάγμα Πεζικού, ό,τι απέμεινε μετά τα σοβαρά πλήγματα της εχθρικής αεροπορίας και του ναυτικού, ενεργώντας υπό τον ηρωικώς πεσόντα Διοικητή του [τον αντισυνταγματάρχη Παύλο Κουρούπη], κατόρθωσε να αναχαιτίσει τον εχθρό, τόσο εντός του θυλάκου [βλέπε σχεδιάγραμμα] όσο και κατά την προσπάθειά του για την κατάληψη της πόλεως Κυρηνείας μέχρι και το μεσημέρι της Δευτέρας της 23^{ης} Ιουλίου.»

(Χάντζος Δημήτριος Κ., Κύπρος '74, γιατί δεν νικήσαμε, Θεσσαλονίκη 1990)

- Δίνονται σχεδιαγράμματα της εισβολής για την κατανόηση των πηγών

Αξιολόγηση/ασκήσεις για το σπίτι

- Να συνθέσουν ένα κείμενο με θέμα την κατάληψη της Κερύνειας τον Ιούλιο του 1974 από τον τουρκικό στρατό με βάση τις πληροφορίες των πηγών
- Να θέσουν τα δικά τους ερωτήματα/απορίες
- Να υποβάλουν δικές τους ερευνητικές προτάσεις

Επίσης σε ομάδες:

- Να κάνουν αποδελτίωση των πηγών καταγράφοντας:
- Τις ενδείξεις του εγγράφου/της πηγής
- Τον συντάκτη

- Τον αποδέκτη
- Τον τόπο, τον χρόνο
- Το γεγονός
- Το συμπέρασμα
- Ένα αξιολογικό σχόλιο

Μπορούμε επίσης ως εξάσκηση να προτείνουμε την περιήγηση και τον ελεύθερο εντοπισμό αρχειακών πηγών στα Γενικά Αρχεία του Κράτους: <http://arxeiomnimon.gak.gr/index.html>

Στο επόμενο μάθημα στην αξιολόγηση της ενότητας:

- Δίνουμε ως άσκηση εμπέδωσης μία πηγή σε κάθε μαθητή να εντοπίσει το είδος και να αντλήσει τις ιστορικές πληροφορίες που παρέχει
- Να βρουν μία πρωτογενή και μία δευτερογενή πηγή που αναφέρονται στο ίδιο ιστορικό γεγονός και να συνθέσουν μία παράγραφο με τις πληροφορίες κάθε πηγής.

8. ΠΙΘΑΝΕΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ - ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Το σενάριο μετατρέπεται σε μορφή παρουσίασης (power point) και το υλικό (πηγές και ασκήσεις) αναρτάται στην ηλεκτρονική τάξη του διδάσκοντα (e-class). Οι μαθητές συμπληρώνουν φωτογραφίζουν και αποστέλλουν ηλεκτρονικά την εργασία τους.

9 . ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Δημαράς Κ. Θ. & Σβορώνος Ν., Η μέθοδος της ιστορίας: Ιστοριογραφικά και αυτοβιογραφικά σχόλια, Άγρα, Αθήνα 1995
- Encyclopédie de la Pléiade, Ιστορία και μέθοδοί της, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1981 Β'1. Μεθοδική αναζήτηση των μαρτυριών: Παραδοσιακές βοηθητικές επιστήμες. Εικονιστικές μαρτυρίες, μετ. Σ. Συμεωνίδης Β'2. Μεθοδική αναζήτηση των μαρτυριών: Παραδοσιακές βοηθητικές επιστήμες. Γραπτές μαρτυρίες, μετ. Ε. Στεφανάνη Β'3. Μεθοδική αναζήτηση των μαρτυριών: Πρόσφατα μέσα διάδοσης, ηχογραφημένες μαρτυρίες, σύγχρονοι προσανατολισμοί, μετ. Ε. Στεφανάνη Γ'. Διατήρηση και παρουσίαση των μαρτυριών, μετ. Π. Αναστόπουλος Δ'. Οι μαρτυρίες και η κριτική τους αξιοποίηση, μετ. Χ. Παπάζογλου Παράρτημα. Χρονολογικοί πίνακες, μετ. Κ. Μιτσotάκη
- Ζαβραδινού Μ., Μπακούρος Β. (επιμ.), Οι ιστορικές πηγές ως διδακτέα ύλη στο Ενιαίο Λύκειο (Ημερίδα), Ιωνίδειος Σχολή-Ενιαίο Πειραματικό Λύκειο-Πειραϊκός Σύνδεσμος, Έσοπτρον, Αθήνα 2004
- Ζαγκότας, Β., (2011), «Οι ιστορικές πηγές στη διδασκαλία της ιστορίας» διαθέσιμο στο <http://dde.uoi.gr/sme/journal/pdf/13-2011.pdf>

- Καραγιαννόπουλος Ι., Εισαγωγή στην επιστήμη της Ιστορίας, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1989
- Κουτσός, Μ., (2004), «Διδακτική Ιστορικών Πηγών των Σχολικών Εγχειριδίων: Παραδείγματα Αξιοποίησης των Ιστορικών Πηγών στη Διδασκαλία και στην Αξιολόγηση», Ζήτη, Θεσσαλονίκη
- Λούης, Κ., Σωκράτους, Γ., Αργυρού Χ., Κοπάτου Α. Μ., (2011), «Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο Μάθημα της Ιστορίας», Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Λευκωσία, διαθέσιμο στο http://www.pi.ac.cy/nap/files/istoria/nap_istorias/did_method_efarm_egxeiridio_ekpaideftikou_teliko.pdf
- Μαστραπάς Α., «Η προσέγγιση των πηγών ως παιδαγωγικό αγαθό και ως εκπαιδευτική τεχνική στη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας», Πρακτικά Συνεδρίου: Η διδασκαλία της Ιστορίας στη Μέση Εκπαίδευση, Σύνδεσμος Ελλήνων Κυπρίων Φιλολόγων – Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων, Λεμεσός 3–4 Οκτωβρίου 2008, Λευκωσία 2011
- Μαυροσκούφης Κ. Δ., Αναζητώντας τα ίχνη της Ιστορίας: ιστοριογραφία, διδακτική μεθοδολογία και ιστορικές πηγές, Εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2005
- Μέκκας, Κ., (2000), «Η Διδασκαλία της Ιστορίας με την αξιοποίηση των πηγών», Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, διαθέσιμο στο http://dideanatol.att.sch.gr/tte/nea/sumbouloi/istoria_piges.pdf
- Μελάς Μ., (1999), «Ιστορικές πηγές στη διδασκαλία της ιστορίας», Τα Εκπαιδευτικά, τεύχ. 51/52, σελ. 66-84
- Πρασά, Α., (1999), «Η Αξιοποίηση από τους Μαθητές των Ιστορικών Πηγών μέσα από τη Διαδικασία του Μαθήματος της Ιστορίας», ΠΕΦ– Σεμινάριο, τεύχ. 21 σελ. 34-42
- Ρεβάνογλου, Α., (2001), «Διδακτική Αξιοποίηση των Ιστορικών Πηγών στο Μάθημα της Ιστορίας Γυμνασίου και Λυκείου», Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, διαθέσιμο στο <http://dide.flo.sch.gr/Sxolikoisymbouloi/PE02/DidaktikiAxiopoiisiistorikonPigo n.pdf>
- Σακκά Β., (2003), «Η προσέγγιση των πηγών και η διδασκαλία της Ιστορίας», Φιλολογική, Τόμ. 82, σελ. 22-29
- Σκούρος Τρ., Η Νέα Ιστορία: Η σύγχρονη αντίληψη για τη διδασκαλία της Ιστορίας με τη χρήση πηγών, Λεμεσός 1991

Ξένη

- Fines, J., (2002), “Letting the Past Speak”, International Journal of Historical Learning, Teaching and Research, Vol. 2, No. 2, διαθέσιμο στο <http://www.ex.ac.uk/historyresource/journal4/>
- Gabella, M. S., (1994), “Beyond the looking glass: Bringing students into the conversation of historical inquiry”, Theory and Research in Social Education, Vol. 22, No. 3, σελ. 340-363
- Gradwell, J. M., (2005), Practicing the past Primary Sources and pedagogy, Faculty of the graduate school of the state university of New York at Buffalo, Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή

- Grant, S. & Gradwell, J.M., (2004), “The Sources Are Many: Exploring History Teachers Use of Multiple Texts”, a Paper presented at the annual conference of the American Educational Research Association, San Diego, CA, διαθέσιμο στο:
<http://www.cshc.ubc.ca/papers/Gradwell – Jill – 117.doc>
- Rael, P., How to Read Primary Sources, διαθέσιμο στο
<http://www.wisconsinhistory.org/turningpoints/primarysources.asp>
- Mattozzi, I., (2006), «Εκπαιδύοντας Αναγνώστες Ιστορίας», μετ. Παναγιώτης Σκόνδρας, Μεταίχμιο, Αθήνα
- Osborne, K., (1986), «Archives in the Classroom», Archivaria Vol. 23 σελ. 16-40
- Sandwell, R., (2003), “Reading beyond bias: Using historical documents in the secondary classroom”, McGill Journal of Education, Vol. 38, No. 1, σελ. 168-186

Ο Επόπτης/Η Επόπτρια

.....

Ονοματεπώνυμο – Υπογραφή